

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
- | | | | | | | |
|-----------|---|--|---|--------|---|------------|
| פרק ראשון | — | סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) | — | (25x1) | — | 25 נקודות |
| פרק שני | — | נובלות של עגנון, קריאה מונחית | | | | |
| | | ודרמה | — | (35x1) | — | 35 נקודות |
| פרק שלישי | — | שירה (פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק, | | | | |
| | | השירה העברית במאה ה־20) | — | (20x2) | — | 40 נקודות |
| | | סה"כ | — | | | 100 נקודות |
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- (2) אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה היצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. מעשה חכמים

לפניך מעשה החכמים "מר עוקבא". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

1 מר עוקבא — הִיָּה עֲנִי בְּשׁוֹנוֹתוֹ,

וְהָיָה רְגִיל כָּל יוֹם לְזָרֵק לוֹ אַרְבָּעָה זָוִיִּים בְּצִנּוֹר הַדֶּלֶת.

פָּעַם אַחַת אָמַר [הָעֲנִי]: אֵלֶּךְ וְאַרְאֶה מִי עוֹשֶׂה עִמִּי טוֹבָה זוֹ.

אוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁהָה מֵר עוֹקְבָא בְּבֵית הַמְדִּירֶשׁ הַרְבֵּה, וְהִלָּכָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.

5 בֵּין שָׂרָאָה אוֹתָם הָעֲנִי שָׁהָטוּ עֲצָמָם לְדֶלֶת — יָצָא אַחֲרֵיהֶם.

בָּרָחוּ וְנִכְנְסוּ שְׁנֵיהֶם לְתִנּוֹר גָּרוֹף.

נִכְווּ רְגֵלָיו שֶׁל מֵר עוֹקְבָא.

אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: מֶה אַתְּ רִגְלֶיךָ עַל רְגְלִי.

חִלְשָׁה דָּעָתוֹ.

10 אָמְרָה לוֹ: אֲנִי מְצוּיָה בְּתוֹךְ הַפֵּית וְהַנָּאֲתִי קְרוּבָה [לָעֲנִיִּים].

ביצירות רבות יש למקומות הנזכרים בהן תפקיד בעיצוב משמעותן.

בחר בשלושה מן המקומות הנזכרים במעשה החכמים "מר עוקבא", והסבר את תפקידם

בעיצוב משמעותו.

סיפור קצר

2. "יד ושם" / אהרון מגד

- לפניך קטע ובו דברים שאומרת רחל לאביה, סבא זיסקינד.
קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
"אם רוצה אתה שיוסיפו לבקר אצלך – אל תדבר אִתָּם על המתים. דבר על החיים. אנשים צעירים הם ואין מוחם פנוי לדברים כאלה".
א. דברים אלה של רחל משקפים את הפער בין תפיסות העולם של הדמויות הגורם לקונפליקט ביניהן.
הסבר והדגם קביעה זו. (14 נקודות)
ב. על פי הסיפור כולו, הסבר את העמדה של רחל כלפי הקונפליקט שכתבת עליו בסעיף א.
(11 נקודות)

3. סיפור קצר מתורגם

- הסיפור הקצר מתמקד בדרך כלל במרכיב מרכזי אחד ומבליט אותו (מרכיבים כגון, דמות, אירוע, קונפליקט, סמל).
תאר את המרכיב המרכזי שבו מתמקד סיפור קצר מתורגם שלמדת, והסבר מה מלמד מרכיב זה על טבע האדם.

פרק שני — נובלות של עגנון, קריאה מונחית ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-10.

נובלות של עגנון

4. "תהלה"

ענה על שלושת הסעיפים א-ג.

לפניך משפט שאומרת הרבנית למספר. קרא את המשפט, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

באמת אין לבקש מן המחדשים שיהיו עושים מעשים גמורים, דיים שהם מראים כאילו עושים.

א. הסבר מה מלמדים דבריה של הרבנית על היחס שלה לעבר.

מהו יחסה של תהלה לעבר? הסבר את דבריך, ובסס אותם על שתי דוגמאות מן הנובלה.

(15 נקודות)

ב. היחס של הרבנית לעבר משקף את אופייה.

הבא מן הנובלה שתי דוגמאות נוספות המעידות על אופייה של הרבנית, והסבר אותן.

(12 נקודות)

ג. לפניך קטע ובו דברים שהמספר אומר בנוגע לתהלה ולרבנית. קרא את הקטע, וענה על

השאלה שאחריו.

איני מתכוון להגיד שבחה של אחת מתוך גנותה של חברתה [...] אם כן למה אני מזכיר את

מעשה הרבנית, שבכניסתי נודמנה לי אותה הזקנה.

הסבר את האירוניה בדברים אלה. (8 נקודות)

"והיה העקוב למישור"

5.

לפניך השיר ששרה הקולנית, אשר מנשה חיים שומע אותו ביריד.

קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מֵאֲשַׁרְתִּי הֵיִתִּי בְקִנִּי	רַחֲמוּ הוּי רַחֲמוּ יְהוּדִים
וַיְהִי לִי גַם אִישׁ וְבָרִית	וּתְנוּ אֶגּוֹרָה אַחַת
אֶךְ בְּעָלִי נָסַע מִנִּי	בֵּין אֶלֶף עֲנִיִּים מְרוּדִים
וּבְבִיתִי עָלָה שָׂרִית	אֵין כְּמוֹנֵי נְדָחַת
אֶךְ בְּעָלִי נָסַע מִנִּי	בֵּין אֶלֶף עֲנִיִּים מְרוּדִים
וּבְבִיתִי עָלָה שָׂרִית	אֵין כְּמוֹנֵי נְדָחַת

אָמַר אַחֲזֹר מִמְּרוֹחֲקִים
וּתְהֵא פְרָנְסָה הַגּוֹנָה
וַיּוֹשִׁיבֵנִי בְּמַחְשָׁכִים
עַלִּיבָה אֲמִלְלָה עֲגוֹנָה
וַיּוֹשִׁיבֵנִי בְּמַחְשָׁכִים
עַלִּיבָה אֲמִלְלָה עֲגוֹנָה

א. בשיר זה יש פרטים המשקפים את קורותיהם של מנשה חיים ושל קריינדיל טשארני.

על פי השיר כולו, הסבר והדגם קביעה זו. (15 נקודות)

ב. מן השיר שלעיל משתמעת ביקורת על החברה.

מהי הביקורת שמשתמעת מן השיר? הסבר והדגם את דבריך.

הבא מן הנובלה שתי דוגמאות נוספות לביקורת על החברה היהודית.

(20 נקודות)

קריאה מונחית

6. תאר את מציאות החיים של הדמות המרכזית בספר הקריאה שלמדת, והסבר כיצד הדמות המרכזית מתמודדת עם מציאות זו.

דרמה

7. "ילדי הצל" / בן-ציון תומר

לפניך קטע ובו דברים שאומר יורם. קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יורם: לעולם לא אסלח לך את הלילה ההוא במוסד. חלמתי על סמקאנד.

אחרי הטיפוס. הייתי רעב. נשענתי על הקיר והקיר התמוטט. "מי זה צועק" שאלת.

"הנח, הוא חולם", אמרה נעמי. "אז שיפסיק לחלום. אני יכול לישון בלי לחלום!".

פחדתי להירדם, שמא אשוב ואצעק. תמיד, כשלא יכולתי להירדם, היית אתה נוחר.

שוכב ונוחר. תמיד. ישנת בריא כל-כך. שלם עם עצמך, כמו עץ. ומטומטם כמו עץ!

א. הסבר מה מלמדים דבריו של יורם על עולמו הפנימי, והבא מן המחזה שתי דוגמאות

נוספות המשקפות עולם פנימי זה. (15 נקודות)

ב. בקטע זה משתקף המתח בין עולים חדשים ובין ילידי הארץ.

הבא שתי דוגמאות נוספות מן המחזה למתח הזה. (20 נקודות)

8. "אנטיגונה" / סופוקלס

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. הטרגדיה מתאפיינת במעבר הגיבור הטרגי מהצלחה לכישלון.

הסבר והדגם קביעה זו על פי דמותו של קראון. (15 נקודות)

ב. העלילה הטרגית מסתיימת באסונם של הגיבורים הטרגיים, אבל יש רגעים שבהם יכלו

הגיבורים בטרגדיה "אנטיגונה" להתנהג אחרת ולמנוע את אסונם.

הסבר והדגם קביעה זו. (20 נקודות)

9. "בית בובות" / הנריק איבסן

הדמות של נורה משתנה ומתפתחת לאורך עלילת המחזה, ואילו הדמות של הלמר אינה מתפתחת ואינה משתנה.

הסבר והדגם קביעה זו.

10. "אויב העם" / הנריק איבסן

לפניך קטע מתחילת המחזה ובו דברים שאומר ד"ר שטוקמן לאחיו ראש העיר.

קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.

אני פשוט עליז ומאושר. כל כך נפלא לחיות בתקופה כזאת. הסתכל מסביב, הכל מלבלב ופורח. אנחנו חיים בעידן מזהיר, כאילו עולם שלם חדש נולד לעינינו.

האם הרגשה זו של ד"ר שטוקמן נמשכת לכל אורך עלילת המחזה? הסבר ונמק את דבריך.

בסס את תשובתך על עלילת המחזה, על היחסים של ד"ר שטוקמן עם הסובבים אותו ועל סיום המחזה.

/המשך בעמוד 8/

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק והשירה העברית במאה ה-20) (40 נקודות)

שים לב! בפרק זה (שאלות 11-17) עליך לענות על שתי שאלות:
על שאלה אחת מן הפיוט ושירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 11-14),
ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה-20 (שאלות 15-17).
(לכל שאלה — 20 נקודות; סה"כ — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק

ענה על אחת מהשאלות 11-14.

פיוט

11. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יְדִיד נֶפֶשׁ / ר' אלעזר אזיכרי

יְדִיד נֶפֶשׁ אֵב הַרְחָמֵן, מְשׁוֹךְ עֲבָדְךָ אֶל רְצוֹנְךָ,
ירוץ עֲבָדְךָ כְּמוֹ אֵיל, יִשְׁתַּחֲוֶה מִזֶּל הַדֶּרֶךְ,
כִּי יַעֲרֹב לוֹ יְדִידוֹתֶךָ מִנִּפְתַּת צוּף וְכָל טַעַם.

הַדּוֹר, נֶאֱדָה, זִיו הָעוֹלָם, נִפְשֵׁי חוֹלֵת אֶהְבְּתֶךָ;
אֲנִי אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נַעַם זִינֶךָ;
אֲזִי תִתְחַזַּק וְתִתְרַפָּא וְהִיתָה לָהּ שְׂפַחַת עוֹלָם.

וְתִיק יִהְיֶמוּ רַחֲמֶיךָ וְחוּס נָא עַל בֶּן אוֹהֲבֶךָ,
כִּי זֶה כְּמָה נִכְסֶף נִכְסֶף לְרֵאוֹת בְּתַפְאֲרֶת עֲזֶךָ,
אֲנִי, אֵלִי, מִחֲמַד לְבִי, חוֹשָׁה נָא, וְאַל תִּתְעַלֵּם.

הַגִּלָּה נָא וּפְרֹשׁ, חֲבִיב, עָלִי אֶת סִבַּת שְׁלוֹמֶךָ,
תֹּאדִיר אֶרֶץ מִכְבוֹדֶךָ, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ.
מִהֵר, אֶהוֹב, כִּי בָא מוֹעֵד, וְחַנְּנִי כִימֵי עוֹלָם.

במחרוזת השנייה בפיוט יש ציורי לשון הקשורים למחלה ולריפוי.
הסבר את הזיקה בין ציורי לשון אלה ובין הרעיון המרכזי בפיוט.

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יְדַעְתָּנִי בְּטָרִם תְּצַרְנִי / ר' יהודה הלוי

יְדַעְתָּנִי בְּטָרִם תְּצַרְנִי, / וְכָל עוֹד רוֹחֶה בִּי – תְּצַרְנִי.
הֵי־שׁ לִי מִעֶמֶד, אִם תִּהְיֶה־פָנִי, / וְאִם לִי מִהֶלֶךְ, אִם תְּעַצְרֵנִי?
וְמָה אֹמֵר? – וּמִחֲשָׁבִי בִידֶּךָ! / וְמָה אוֹכַל עֲשֶׂה עַד תַּעֲזֹרְנִי?
דְּרָשְׁתִּיךָ בְּעֵת רָצוֹן – עֲנֵנִי / וּכְצֹנָה רְצוֹנֶךָ תַּעֲטֹרְנִי,
5 הִקְיִמְנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבִרְךָ עוֹרְרֵנִי!

פרש שלוש מן התקבולות בפיוט, והסבר את התרומה של כל אחת מהן לעיצוב הרעיון המרכזי בפיוט.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שִׁפְלֵ רוּחַ / ר' שלמה אבן-גבירול

שִׁפְלֵ-רוּחַ, שִׁפְלֵ-בָרֶךְ וְקוֹמָה, / אֶקְדֶּמְךָ בָּרַב פֶּחַד וְאִימָה.
לְפָנֶיךָ אֲנִי נִחָשׁ בְּעֵינִי / כְּתוֹלַעַת קִטְנָה בְּאֶדְמָה.
מְלוֹא עוֹלָם, אֲשֶׁר אֵין קֶץ לְגִדְלוֹ, / הִכְמוּנִי יְהִלְךָ, וּבִמָּה?
הִדְרֶךָ לֹא יְכִילוֹן מְלֶאכִי-רוֹם – / וְעַל אַחַת אֲנִי כָמָה וְכָמָה!
5 אֲשַׁחַר אֶל בְּרָאשִׁית רַעֲיוֹנִי / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלֵל כָּל גִּשְׁמָה.

א. פרש את הבית האחרון בשיר, וכתוב מה מרמז בו על השתלבות השיר בתפילה.

(8 נקודות)

ב. בחר בבית נוסף מן השיר, והסבר כיצד מבטא בית זה את הרעיון המרכזי בשיר.

(12 נקודות)

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא-בא לי בירשה מאבי,
כי מסלעי וצורי נקרתיו
וחצבתיו מלכבי.

ניצוץ אחד בצור לבי מסתתר,
ניצוץ קטן – אף כלו שלי הוא,
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו –
כי ממני ובי הוא.

ותחת פטיש צרותי הגדולות
כי יתפוצץ לכבי, צור-עזי,
זה הניצוץ עף, נתו אל-עיני,
ומעיני – לחרתי.

ומחרתי יתמלט ללבבכם,
ובאור אשכם הצתיו, יתעלם
ואנכי בחלבי ובדמי
את-הבערה אשלם.

תאר את מוטיב הלב בשיר, והסבר את התרומה של מוטיב זה לבניית משמעות השיר.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 15-17.

15. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך -
והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
של אהבתך,
בתוך העשן, זהום האויר, רעש
האקרנים הבלתי פוסק
החסך שאינו מתמלא לעולם -
הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצֶהב מתכתי חלוד
על מסגרת החלון (ספק זהב, ספק טבק),
מתדפקים בחצפה אחרונה,
בעקשות בלתי מובנת

א. הניגודים והפסיחות בשיר זה מעצבים את נקודת המבט של הדוברת על חיי האדם בעידן המודרני.

הסבר והדגם קביעה זו. בסס את דבריך על ניגוד אחד ועל פסיחה אחת. (12 נקודות)

ב. בחר באמצעי אמנותי משיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו", והסבר את תרומתו לעיצוב הרעיון המרכזי בשיר. (8 נקודות)

16. במשפחה

לפניך שיר בלי שם מאת זלדה (המתחיל במילים "בעיניו היו שרות").
קרא את השיר, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

בְּעֵינָיו הָיוּ שְׁרוֹת
צָפְרֵי גִוְעָדוֹ
וְנוֹצוֹת שֶׁל זָהָב נִשְׁרוּ
עַל הַסָּפְרִים.

אֶךְ אֲנִי חֲשַׁבְתִּי בְּקַפִּידָה יְלִדוּתִית:
הַשְּׁחוֹק אֵינוֹ הָגוֹן
לְבַעַל זָקֵן,
אֵינוֹ הָגוֹן לְבַעַל הַלָּכָה –
אֵינוֹ הָגוֹן לְאָב.

א. פסיחות, חזרות וחלוקה לבתים הם אמצעים אמנותיים המעצבים את הרגשות של הדוברת בשיר.

הבא מן השיר דוגמה לכל אחד מן האמצעים האמנותיים האלה (סך הכול – שלוש דוגמאות), והסבר את התרומה שלהם לעיצוב הרגשות של הדוברת בשיר. (12 נקודות)

ב. כיצד באים לידי ביטוי יחסים בין בני משפחה בשיר נוסף שלמדת בנושא זה? הסבר את התרומה של אחד מן האמצעים האמנותיים בשיר לעיצוב יחסים אלה. (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נצול / לאה איני

אֲבִי מִתְקַשֵּׁר לְמִסְפָּר הַצְּלוּב לֹו עַל זְרוּעַ
וּמִקְשִׁיב־מִקְשִׁיב כְּדֶרוֹף
בְּאֶזֶן הַשְּׂמָאלִית אֵינוֹ מִקְשִׁיב
זָכַר לַסְטִירָה מִכְּפֹו שֶׁל אֶס.אֶס.
בְּאֶזֶן הַזֵּו הוּא שׁוֹמֵעַ
שׁוֹמֵעַ כְּמַחְרִישׁ
אֲף אֵת הָאֶזֶן הַבְּרִיאָה הוּא עוֹשֶׂה כְּאַפְרָכְסֵת
לְסִיּוּטִים שְׂכָאִים לוֹ
מְדוּרָה, מְבוֹנָה, מְאוּשׁוּיץ
בְּקִרְוֹנוֹת
אֲבִי צוֹרֵחַ אַחַת לְשָׁבוּעַ כְּאוֹמֵר –
שְׁלוּמִי טוֹב
וְאַחֵר כֶּף הוּא הוֹפֵךְ אֵת רֹאשׁוֹ עַל הַכֶּר הָרֵטֵב
וְנִרְדָּם עַל צִדּוֹ הַיְמָנִי
נוֹתֵן אֵת אֶזְנוֹ הַמֵּתָה לְבִכְיִי
בְּכִי הַמְהִלָּה עַל בְּהוֹנוֹת.

א. השיר מסתיים בשורות אלה:

נוֹתֵן אֵת אֶזְנוֹ הַמֵּתָה לְבִכְיִי
בְּכִי הַמְהִלָּה עַל בְּהוֹנוֹת.

על פי שורות אלה, הסבר את ההשפעה של חוויית השואה על היחסים בין האב לבתו.
בתשובתך התייחס למטפורה שבאמצעותה מעוצבים היחסים האלה. (12 נקודות)

ב. בחר באמצעי אמנותי משיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר את תרומתו
לעיצוב נושא השואה בשיר. (8 נקודות)

בהצלחה!